

Oona Ojajärvi, Niina Erkkilä, Jaana Jormanainen

Tämä dokumentti kokoaa yhteen seitsemän EU:n digi- ja datalainsäädännön yleiskuvauksen tiivistetysti. Dokumentti on laadittu marraskuussa 2024. Tarkemmat **päivittyvät kuvaukset** säädöksistä löytyvät osoitteesta: www.kuntaliitto.fi/eudigidata

Yleiskuva EU:n digi- ja datalainsäädännöstä

Euroopan unionin tavoitteena on kehittää datataloutta, jotta datan ja datapohjaisten tuotteiden ja palveluiden tarjonta kasvaisi EU:n alueella. Samalla EU haluaa luoda unionin alueelle yhteisen, eurooppalaista arvopohjaa, oikeudenmukaisuutta ja ihmiskeskeisyyttä korostavan sääntelykehyksen. Näiden tavoitteiden edistämiseksi EU on säätänyt useita kuntienkin digitalisaatioon vaikuttavia säädöksiä eli asetuksia ja direktiivejä.

Tässä yhteenvedossa kuvataan lyhyesti ja osittain EU:n uutta digi- ja datalainsäädäntöä. Yhteenvedoa varten tarkastellut säädökset on ryhmitelty toisiinsa liittyviksi teemoiksi. Yhteenvedossa käsitellään seuraavia teemoja, sekä niihin liittyviä säädöksiä ja näiden keskeisimpiä sisältöjä:

1. Datan hallinta, jakaminen ja uudelleenkäyttö
  - Avoimen datan direktiivi (EU) 2019/1024
    - Julkisen sektorin avoimen datan uudelleenkäytön ehdot ja käytännöt
  - Datanhallinta-asetus (EU) 2022/868
    - Julkisen sektorin suojatun datan uudelleenkäytön ehdot ja käytännöt
    - Datan tarjoaminen vapaaehtoisesti ja vastikkeetta yleisen edun mukaisesti tarkoituksiin (data-altruismi)
    - Datan välityspalveluiden käyttö datan uudelleenkäytön edistämiseksi
  - Datasäädös (EU) 2023/2854
    - Käyttäjän mahdollisuus hallita verkkoon liitettyjen tuotteiden ja niihin liittyvien palvelujen käytöstä kertyviä tietoja (esineiden internet)
    - Pilvipalveluiden tarjoajan vaihtamisen helpottaminen

- Julkisen sektorin pääsy yritysten hallussa olevaan dataan poikkeuksellisissa tarpeissa
- 2. EU:n laajuinen digitaalinen asiointi
  - Sähköistä tunnistamista ja luottamuspalveluita koskeva asetus (EU) 1183/2024 (uudistettu eIDAS-asetus)
    - Eurooppalainen digitaalisen identiteetin lompakko
    - Rajat ylittävä henkilöllisyyden linkittäminen
  - Asetus yhteisestä digitaalisesta palveluväylästä (EU) 2018/1724 (SDG-asetus)
    - Helppo pääsy tietoihin, menettelyihin sekä neuvonta- ja ongelmanratkaisupalveluihin, joita kansalaiset ja yritykset tarvitsevat käyttääkseen oikeuksiaan sisämarkkinoilla
  - Yhteentoimiva Eurooppa -säädös (EU) 2024/903
    - Rajat ylittävien digitaalisten julkisten palveluiden yhteentoimivuuden parantaminen
- 3. Tekoälyjärjestelmien kehittäminen, käyttöönotto ja käyttäminen
  - Tekoälysäädös (EU) 2024/1689
    - Markkinoille tulevien, käyttöönotettavien ja käytettävien tekoälyjärjestelmien sääntely
    - Tekoälyjärjestelmien käyttötarkoitusten riskiluokittelu
    - Tuki tekoälyinnovaatioiden kehittämiseen

1. Datan hallinta, jakaminen ja uudelleenkäyttö

Avoimen datan direktiivi

Julkisella sektorilla on hallussaan huomattavat tietovarannot, joiden uudelleenkäytön ehtoja ja käytäntöjä halutaan selkeyttää ja yhtenäistää uudelleenlaaditulla avoimen datan direktiivillä. Avoimen datan direktiivi korvaa aiemman julkisen sektorin tietojen uudelleenkäytöstä käytöstä annetun direktiivin (ns. PSI-direktiivi).

Julkisen sektorin tietovarantojen hyödyntämistä koskevat säännöt ja käytännöt vaihtelevat EU:n jäsenvaltioiden välillä, mikä hankaloittaa datan uudelleenkäyttöä. Uudelleenlaaditun avoimen datan direktiivin tavoitteena on laajentaa datan uudelleenkäytön mahdollisuuksia ja yhdenmukaistaa käytäntöjä samalle vähimmäistasolle.

Avoimen datan direktiivillä pyritään edistämään datan saatavuutta uudelleenkäyttöä varten. Se ei kuitenkaan velvoita datan avaamiseen, lukuun ottamatta erikseen määriteltyjä arvokkaita tietoaineistoja. Avoimella datalla viitataan

avoimissa koneluettavissa tietomuodoissa olevaan dataan, joka on maksutta ke-
nen tahansa vapaasti käytettävissä, uudelleenkäytettävissä ja jaettavissa missä
tahansa tarkoituksessa.

Avoimen datan direktiivissä säädetään muun muassa seuraavista asioista:

- Pääsy tiheästi tai reaaliaikaisesti päivittyvään (eli dynaamiseen) dataan ja tekniset menetelmät
- Laajasti hyödynnettävissä olevan julkisen tiedon (ns. arvokkaat tietoaineis-
tot) tarjonnan lisääminen
- Perittävien kustannusten rajaaminen: datan tulisi olla tarjolla maksutta, mutta tietyin edellytyksin voidaan periä toteutetuista toimenpiteistä ai-
heutuvia marginaalikustannuksia
- Uudelleenkäytölle asetettavat ehdot

Euroopan komission täytäntöönpanosäädöksissä on määritelty arvokkaat tietoi-
neistot (High Value Datasets, HVD), jotka julkisen sektorin on asetettava saata-
ville. Arvokkaat tietoaineistot on jaettu kuuteen teemaluokkaan: paikkatiedot,
maan havainnointi ja ympäristö, säätiedot, tilastotiedot, yritys- ja yritysten omis-
tustiedot ja liikkuvuustiedot.

**Avoimen datan direktiivi tuli voimaan 16.7.2019 ja sen kansallista täytäntöönpa-
noa koskevat lait 17.7.2021.**

Vaikutukset kunnille

Uudella sääntelyllä voi olla vaikutuksia kuntien toimintaan, jos kunta tuottaa tai
ylläpitää arvokkaita tietoaaineistoja tai tiheästi päivittyvää tietoa tai jos sen mää-
räysvallassa on yrityksiä, joihin sovelletaan avoimen datan direktiivin toimeenpa-
noa koskevaa lakia eräitä yleishyödyllisiä palveluita tuottavien yritysten tiedon
uudelleenkäytöstä.

Kunta voi avata dataa myös vapaaehtoisesti. Dataa voi avata, mikäli se ei sisällä
henkilötietoja tai muusta syystä arkaluonteista tai salassa pidettävää aineistoa
kuten liikesalaisuuksia tai kansalliseen turvallisuuteen liittyviä tietoja. Suomi.fi-
avoindata on palvelu avoimen datan julkaisemiseen ja hyödyntämiseen.

(www.avoindata.fi)

Esimerkkejä siitä, mitä hyötyjä kunta voisi mahdollisesti saada avaamalla dataa:

- Avoimuuden edistäminen ja siten kuntademokratian parantaminen: esi-
merkiksi kunnanvaltuuston äänestystuloksista voisi julkaista helpon ja no-
pean visualisoinnin, jos data olisi koneluettavaa

- Viestinnän tukeminen: esimerkiksi esteetöntä tietoa hankkeista voisi tuoda kuntalaisten kommenteille helpommin
- Kunnan elinkeinoelämän edistäminen: esimerkiksi avaamalla yrityksiä kiinnostavaa dataa
- Parempi ennakointi: kunta voisi yhdistellä esimerkiksi liikenne- ja säädataa katujen kunnossapitoa varten

Datanhallinta-asetus

Datanhallinta-asetuksen tarkoitus on lisätä datan saatavuutta uudelleenkäyttöä varten muun muassa vahvistamalla luottamusta niin kutsuttuihin datan välittäjiin ja yhtenäistämällä datan jakamisen menettelyjä EU:n alueella. Asetuksessa säädetään datan jakamiseen ja hyödyntämiseen liittyvistä menettelyistä, mutta asetus ei itsessään velvoita asettamaan dataa saataville uudelleenkäyttöä varten. Asetuksella edistetään sellaisen julkisen hallinnon hallussa olevan suojatun datan jakamista, mikä ei kuulu avoimen datan direktiivin soveltamisalaan.

Datanhallinta-asetuksessa säädetään muun muassa seuraavista asioista:

- Miten julkishallinnon hallussa olevaa suojattua dataa saadaan turvallisesti ja kenenkään oikeuksia loukkaamatta uudelleenkäytön piiriin
- Data-altruismi eli datan tarjoaminen vapaaehtoisesti ja vastikkeetta yleishyödyllisiin tarkoituksiin
- Datan välityspalveluiden tarjoajia koskevat edellytykset sekä näiden palveluiden tarjoamista koskevat ilmoitus- ja valvontapuitteet

Datanhallinta-asetus tuli voimaan 23.6.2022 ja sitä on sovellettu 24.9.2023 alkaen.

Suojatun datan uudelleenkäyttö

Osa julkishallinnon hallussa olevasta datasta on sellaista, että sitä ei sellaisenaan voi antaa avoimeen käyttöön eikä yleisen edun mukaista tutkimusta tai innovointia varten. Tällaista dataa ovat muun muassa liikesalaisuudet ja henkilötiedot.

Datan arkaluontoisuuden vuoksi erilaisten teknisten ja oikeudellisten menettelyiden (esim. tekniset toimenpiteet, sopimusehdot) avulla on varmistettava, että datan jakamisella ei loukata kenenkään oikeuksia. Koska nämä menettelyt vaativat aikaa, rahaa ja osaamista, data jää usein uudelleenkäytön ulkopuolelle. Datanhallinta-asetuksella pyritään siihen, että tällaista suojattua dataa voitaisiin käyttää nykyistä tehokkaammin.

Data-altruismipohjaiset yhteisöt

Datanhallinta-asetuksessa säädetään puitteista data-altruismille. Data-altruismi tarkoittaa, että henkilöt ja organisaatiot asettavat vapaaehtoisesti ja vastikkeetta dataa saataville yleisen edun mukaisesti tarkoituksiin. Tällaisia tarkoituksia voivat olla esimerkiksi terveydenhuollon, päätöksenteon, tilastoinnin ja tieteellisen tutkimuksen edistäminen. Yhteisö, joka asettaa saataville tällaista yleishyödyllistä dataa, voi rekisteröityä tunnistetuksi data-altruismipohjaiseksi organisaatioksi.

Datan välityspalvelut

Datan välityspalveluiden tarkoitus on toimia neutraaleina kolmansina osapuolina, jotka yhdistävät datan luovuttamiseen halukkaat datan haltijat ja rekisteröidyt datan käyttäjiin. Datan välityspalvelut mahdollistavat datan liikkumisen sovitusti eri toimijoiden ja sovellusten välillä.

Vaikutukset kunnille

Kuntia koskee erityisesti suojatun datan uudelleenkäyttöä koskeva datanhallinta-asetuksen sääntely. Kun kunta päättää asettaa dataa uudelleenkäyttöön, kunnan on arvioitava, kuuluuko kyseessä oleva data datanhallinta-asetuksen vai avoimen datan direktiivin soveltamisalaan. Jos data on suojattu kaupallisen luottamuksellisuuden, tilastollisen luottamuksellisuuden, kolmansien osapuolten teollis- ja tekijänoikeuksien suojan tai henkilötietojen suojan (pl. avoimen datan direktiivin soveltamisalaan kuuluvat henkilötiedot) perusteella, sovelletaan datanhallinta-asetusta. Datanhallinta-asetuksen mukaisesti datan metadata jaetaan keskitetyssä tietopisteessä www.suojattudata.fi.

Lisäksi suojatun datan uudelleenkäytössä kunnan on:

- Tarkistettava, onko dataan myönnetty yksinoikeusjärjestelyjä, ja jos on, lopetettava kyseiset järjestelyt 24.12.2024 mennessä.
- Asetettava pääsymenettely ja ehdot julkisesti saataville keskitetyn tietopisteen kautta ja varmistettava niiden asetuksenmukaisuus.
- Huolehdittava siitä, että datan suojattu luonne säilyy.
- Tehtävä tarvittaessa päätöksiä uudelleenkäyttöpyyntöihin, pääsääntöisesti kahden kuukauden kuluessa pyynnön vastaanottamisesta.

Datasäädös

Datasäädös tarkoittaa, kuka voi luoda arvoa datasta ja millä edellytyksillä. EU:n alueella halutaan rakentaa toimintamalli, jossa datan arvo jakautuu oikeudenmukaisemmin. Datasäädöksen avulla halutaan myös edistää datan saatavuutta sekä sen yhteiskäyttöä.

Datasäädös muodostuu verrattain itsenäisistä luvuista, joissa muun muassa säädetään:

- Käyttäjän oikeudesta saada pääsy ja jakaa eteenpäin dataa, joka syntyy hänen käytössään olevista, verkkoon liitetyistä tuotteista tai niihin liittyvistä palveluista (esineiden internet).
- Millaisilla sopimusehdoilla datan haltija (esimerkiksi verkkoon liitetyn tuotteen valmistaja) ja käyttäjä voivat sopia datan käytöstä.
- Pilvipalveluiden tarjoajan vaihtamisen helpottamisesta.
- Kuinka julkisen sektorin elin voi poikkeuksellisen tarpeen tilanteissa pyytää yksityisen sektorin toimijan hallussa olevaa dataa.

Datasäädös tuli voimaan 11.1.2024 ja sitä aletaan soveltaa 12.9.2025 alkaen.

Käyttäjän oikeus omaan dataansa

Älylaitteita, jotka keräävät käyttäjästä, itsestään tai ympäristöstään jatkuvasti tietoa, on valtavasti. Datasäädöksen avulla varmistetaan, että tämä data on myös laitteen käyttäjän hyödynnettävissä. Datasäädöksessä säädetään muun muassa siitä, että verkkoon liitetyt tuotteet ja niihin liittyvät palvelut on suunniteltava niin, että käyttäjät voivat helposti ja turvallisesti saada, käyttää ja jakaa käytöstä kertynyttä dataa.

Käyttäjät voivat myös halutessaan jakaa näitä tietoja kolmansien osapuolten kanssa joko itse tai valtuuttamalla dataa hallinnoivan tahon toimittamaan tietoa suoraan kolmannelle osapuolelle, esimerkiksi huolto- tai lisäpalveluita tarjoavalle yritykselle.

Pilvipalveluiden tarjoajan vaihtaminen

Datasäädös velvoittaa datankäsittelypalveluntarjoajia, kuten pilvipalveluiden tarjoajia, mahdollistamaan helpon palveluntarjoajan vaihdon esimerkiksi ilman palvelujen käyttökatkoksia tai aiheettomia datansiirtokustannuksia.

Tiedonsaanti poikkeuksellisen tarpeen tilanteissa

Datasäädös antaa julkisen sektorin viranomaisille tietyissä poikkeuksellisissa tarpeissa pyynnöstä pääsyn ja käyttöoikeuden yksityisen yrityksen hallussa olevaan dataan erikseen kuvatuin ehdoin. Sääntely on tarkoitettu yleisiin hätätilanteisiin ja muihin poikkeuksellisiin tilanteisiin.

Vaikutukset kunnille

Datasäädös saattaa mahdollistaa kuntien pääsyn uusiin kiinnostaviin datalähteisiin. Kuntalaiset voisivat esimerkiksi luovuttaa verkkoon liitettyjen tuotteidensa käytöstä kertynyttä dataa kunnalle. Vaikkapa älykelloilla kerätyn datan, kuten paikkatietojen avulla voitaisiin paremmin suunnitella ja resursoida kunnan lenkipolkujen tai ulkoliikuntapaikkojen kunnostamista. Myös kunta voi olla käyttäjän roolissa, jolloin kunnalla on oikeus saada verkkoon liitetyistä laitteista tiedot käyttöönsä sekä jakaa tiedot eteenpäin. Kunnissa uusi sääntely luo muutostarpeita esimerkiksi sopimukseen, joissa sovitaan kunnan ja kuntalaisten pääsystä verkkoon liitetyn tuotteen tai siihen liittyvän palvelun käytöstä kertyviin tietoihin.

Datankäsittelypalveluita koskeva sääntely voi mahdollistaa kunnille esimerkiksi helpomman pilvipalveluiden kilpailutuksen ja vaihdon sekä useamman pilvipalvelun käytön rinnakkain.

Datasäädöksen myötä kunnat voivat saada myös pääsyn yksityisten toimijoiden hallussa olevaan dataan tietyissä poikkeuksellisen tarpeen tilanteissa. Poikkeuksellinen tarve voi syntyä esimerkiksi yleiseen hätätilaan, kuten vakavaan kyber-
turvallisuusuhkaan tai pandemiaan reagoimiseksi, jos data ei ole muuta kautta saatavilla. Pyyntö tulee kunnassa perustella. Pyyntöön tekemiseen on tulossa malleja komissiolta. Jos dataa on saatu pyynnön kautta, tulee data hävittää käytön jälkeen, kun pyynnössä ilmoitettu tarve päättyy.

2. EU:n laajuinen digitaalinen asiointi

Sähköistä tunnistamista ja luottamuspalveluita koskeva asetus (uudistettu eIDAS-asetus)

Uudistetun eIDAS-asetuksen tavoitteena on helpottaa rajat ylittävää sähköistä asiointia ja varmistaa luotettavien ja turvallisten identiteettiratkaisujen saatavuus EU:ssa. Uudistetun asetuksen keskeinen velvoite on, että jäsenvaltioiden tulee tarjota vähintään yksi asetuksen vaatimukset täyttävä digitaalisen identiteetin lompakko eli EUDI-lompakko (EU Digital Identity Wallet).

EUDI-lompakko on mobiilisovellus, joka mahdollistaa sähköisen tunnistautumisen, allekirjoittamisen sekä lupien ja todistusten (ns. sähköiset attribuuttitodistukset, jäljempänä sähköiset todistukset) osoittamisen luotettavasti koko EU:n alueella. Lompakon avulla voi jatkossa hoitaa viranomaisasioita EU:n jäsenvaltioiden rajojen yli ja sen tarkoitus on sujuvoittaa asiointitilanteita, joissa tällä hetkellä edellytetään erilaisten paperisten todistusten ja lupien esittämistä.

EU:n laajuisia digitaalisen identiteetin lompakoita koskeva uudistettu eIDAS-asetus tuli voimaan 20.5.2024. Jäsenvaltioiden tulee tarjota vähintään yksi asetuksen vaatimukset täyttävä lompakko viimeistään marraskuussa 2026.

Uudistetun eIDAS-asetuksen mukaan kaikkien EU:n jäsenvaltioiden julkisten sähköisten asiointipalvelujen tarjoajien on hyväksyttävä sähköinen tunnistautuminen EUDI-lompakolla. Toisen EU:n jäsenvaltion hyväksymää palvelua käyttävän henkilön tulee toisin sanoen päästä tunnistautumaan sähköisesti suomalaisiin julkishallinnon sähköisiin asiointipalveluihin. Lompakon käyttäminen on kansalaiselle vapaaehtoista.

Kansallisen EUDI-lompakon tulee Suomessa tuottamaan Digi- ja väestötietovirasto. Myös yksityisen sektorin toimijat voivat kehittää digitaalisia lompakoita ja tarjota niitä Suomessa, sillä asetus ei rajoita jäsenvaltioissa tarjottavien lompakoiden määrää.

Vaikutukset kunnille

Kuntien velvollisuus hyväksyä EUDI-lompakko vahvan sähköisen tunnistautumisen menetelmänä toteutuu Suomi.fi-tunnistuksen kautta. Lompakkoa hyödyntävien asiointipalveluiden on rekisteröidyttävä. Mikäli EUDI-lompakon kautta tehtävä tunnistautumisen halutaan hyväksyä käyntiasioinnissa, edellyttäneen tämä kunnissa toimenpiteitä. Kunnilla ei ole velvollisuutta tuottaa sähköisiä todistuksia lompakkoon, mutta kunnissa on hyvä pohtia, löytyisikö niiltä todistuksia, joita ne voisivat tuottaa lompakkoon. Tällainen voisi olla esimerkiksi kunnan ympäristötarkastajan lupakirja.

EUDI-lompakko voi tulevaisuudessa edistää tiettyjen palveluprosessien tehostamista. Esimerkiksi eläkeläisten uimahalli- tai kuntosaliasiointi voisi onnistua sähköisen eläkeläiskortin avulla helposti alennettuun hintaan. Myös tulevat kuntalaiset voisivat asioida kunnassa ja ilmoittautua esimerkiksi perusopetukseen jo ennen muuttoaan kunnan alueelle, esimerkiksi eri EU:n jäsenvaltiosta käsin. Tämä kuitenkin edellyttää sähköisen attribuuttitodistuksen tuottamista EUDI-lompakkoon. Organisaation EUDI-lompakkosovellusta voisi olla mahdollista käyttää kunnan puolesta-asioinnissa.

Velvollisuus varmistaa niin kutsuttu henkilöllisyyden linkittäminen kuuluu jäsenvaltioille. Linkittämispalvelun avulla julkishallinnon asiointipalvelut voivat yhdistää sähköisessä tunnistamisessa saamansa tiedot rekisterissä jo olemassa oleviin tietoihin. Lompakkosovelluksen avulla vahvasti tunnistautuva henkilö voi esittää itsestään erilaisia sähköisiä todistuksia, jolloin kunnan tehtävä on kytkeä henkilö kunnan rekistereihin mahdollisesti tallennettuihin tietoihin.

Asetus yhteisestä digitaalisesta palveluväylästä

EU:n yhteistä digitaalista palveluväylää (Single Digital Gateway, SDG) koskevan asetuksen tarkoituksena on mahdollistaa kansalaisten ja yritysten helppo pääsy tietoihin, menettelyihin sekä neuvonta- ja ongelmanratkaisupalveluihin, joita nämä tarvitsevat käyttääkseen oikeuksiaan sisämarkkinoilla. Asetuksen tavoitteena on edistää sisämarkkinaoikeuksien toteutumista, kuten henkilöiden ja palvelujen vapaata liikkuvuutta.

Asetus tuli voimaan 11.12.2018 ja sitä on sovellettu 12.12.2020 alkaen, täysimääräisesti 12.12.2023 alkaen.

Kansalaisille ja yrityksille digitaalisen palveluväylän näkyvin osa on Your Europe -portaali <https://europa.eu/youreurope/>, jonka kautta tarjotaan keskitetysti tietoa erilaisista hallinnollisista menettelyistä sekä niitä koskevista palveluista. Asetus velvoittaa myös mahdollistamaan rajat ylittävän sähköisen asioinnin eri tilanteissa. Lisäksi asetuksessa säädetään ns. yhden kerran teknisestä järjestelmästä (Once Only Technical System, OOTS), jonka mukaan viranomaisilla jo oleva tieto tulisi tarvittaessa olla rajat ylittävästi myös muiden viranomaisten käytettävissä.

Vaikutukset kunnille

Kunnilla on velvoite sähköistää yrityspalvelunsa siten, että minkä tahansa EU:n jäsenvaltion yritys voi hakea tarvittavia lupia sähköisesti omasta maastaan käsin. Digitoitaviin yrityslupiin kuuluvat esimerkiksi rakennuslupa, terveydensuojelulain mukainen ilmoitus, tupakkatuotteiden ja nikotiinienesteiden vähittäismyyntilupa ja ympäristölupa.

Palveluiden, jotka ovat asetuksen soveltamisalan piirissä, tulee mahdollistaa rajat ylittävästi:

- Lomakkeen lähettäminen suoraan selaimesta (e-lomakkeen käyttöönotto on kevyin tapa toteuttaa velvoite palvelujen digitalisoinnista)
- Lomakkeiden muokkaaminen esimerkiksi niin, että ulkomaalaiset osoitetiedot ja puhelinnumerot voidaan lisätä
- Tunnistautuminen

- Maksaminen
- Asiointi ilman suomalaista y-tunnusta
- Yrityksen edustajan valtuuttaminen yrityksen asiointiin

Suomi.fi-palvelutietovaranto on integroitu Your Europe -portaaliin, joten kuntien palveluihin ohjaus tapahtuu Suomi.fi-verkkosivujen kautta. Asetuksen soveltamisalaan kuuluvat palvelutiedot eli kunnissa yritysluvat tulee olla kuvattuna kansalliseen Palvelutietovarantoon suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Kuntien yrityslupiin ei tällä hetkellä liity OOTS-järjestelmässä vaihdettavia todistusmateriaaleja, eikä siten myöskään OOTS-järjestelmään liitettäviä asiointipalveluita. Kuntien tulee kuitenkin selvittää, hakevatko ne tällä hetkellä suomalaisista yrityksistä asioinnin taustalla tietoa viranomaisrekisteristä, kuten kaupparekisteristä. Jos tietoja haetaan, tulee vastaavat tiedot hakea rajat ylittäviltä yrityksiltä OOTS-järjestelmän avulla kunnan sähköiseen asiointiin toisen EU:n jäsenvaltion viranomaisrekisteristä.

Yhteentoimiva Eurooppa -säädös

Yhteentoimiva Eurooppa -säädöksen tavoitteena on edistää Euroopan laajuisten digitaalisten julkisten palveluiden yhteentoimivuutta ja rajat ylittävää tiedonvaihtoa unionissa. Säädös luo pohjan jäsenvaltioiden ja EU:n elinten väliselle yhteistyölle ja yhteentoimivuutta edistäville menettelyille.

Yhteentoimiva Eurooppa -säädös tuli voimaan 11.4.2024 ja sitä sovelletaan porastetusti 12.7.2024 alkaen, kokonaisuudessaan 12.1.2025 alkaen.

Palveluiden yhteentoimivuutta EU:n jäsenvaltioiden rajat ylittävästi edistetään muun muassa velvoitteella laatia yhteentoimivuusarviointi ja velvoitteella jakaa yhteentoimivuusratkaisuja. Velvoite laatia yhteentoimivuusarviointi koskee tilanteita, joissa kehitetään uusia tai olennaisesti muutetaan olemassa olevia tietojärjestelmiä tai -verkkoja, jotka vaikuttavat Euroopan laajuisten digitaalisten julkisten palvelujen tarjoamiseen.

Velvoitteella jakaa rajat ylittävien palvelujen yhteentoimivuutta edistäviä avoimen lähdekoodin yhteentoimivuusratkaisuja pyritään tehostamaan jo olemassa olevien, hyväksi havaittujen ratkaisujen hyödyntämistä digitaalisten palveluiden ja tiedonvaihdon kehittämisessä. Velvoite jakaa yhteentoimivuusratkaisuja ei kuitenkaan koske esimerkiksi tilanteita, joihin liittyy kolmansien osapuolien teolliset tai tekijänoikeuksia, joissa ratkaisu ei liity julkisen tehtävän hoitamiseen tai joissa kyse on kansallisesta kriittisestä infrastruktuurista.

Komission ylläpitämässä ja kehittämässä Yhteentoimiva Eurooppa -portaalissa julkaistaan sekä yhteentoimivuusarviointeja että konkreettisia yhteentoimivuusratkaisuja. Yhteentoimivuusratkaisu voi olla esimerkiksi käsitteellinen viitekehys, ohjeistus, viitearkkitehtuuri, tekninen eritelmä, standardi, palvelu ja sovellus tai dokumentoidut tekninen komponentti, kuten lähdekoodi.

Säädös velvoittaa kaikkia julkisen sektorin elimiä, jotka sääntelevät, tarjoavat, hallinnoivat tai toteuttavat Euroopan laajuisia digitaalisia julkisia palveluja, kuten esimerkiksi kuntia. Säädös ei kuitenkaan itsessään luo jäsenmaille uusia velvoitteita tarjota rajat ylittäviä julkisia palveluita eikä sääntelyn soveltamisen edellytyksenä ole, että palvelun pitäisi olla tarjolla koko Euroopan laajuisesti.

Yhteentoimivuuden mahdollistamiseksi säädöksessä säädetään myös:

- Yhteentoimiva Eurooppa -lautakunnan yhteentoimivuusarvioinnin ohjeista
- Yhteentoimivuuspuitteista, kuten yleisistä eurooppalaisista yhteentoimivuuseriaatteista sekä erikoistuneista yhteentoimivuuspuitteista
- Erilaisista rakenteista, kuten Yhteentoimiva Eurooppa -lautakunnasta ja Yhteentoimiva Eurooppa -yhteisöstä
- Muista tukitoimista, kuten mahdollisuudesta tehdä yhteentoimivuusarviointeja vapaaehtoisesti myös vertaisarviointeina sekä veloitteesta mahdollistaa komission järjestämään koulutukseen osallistumisen henkilöstölle

Vaikutukset kunnille

Velvoite laatia yhteentoimivuusarviointi koskee tilanteita, joissa kunta toteuttaa omalla päätöksellä, eli käytännössä kahden välisellä sopimuksella, rajat ylittäviä digitaalisia julkisia palveluita tai päivittää sellaista merkittävästi. Arviointi on suoritettava ennen kuin kunta tekee päätöksen uusista tai merkittävästi muutetuista sitovista vaatimuksista. Sitovalla vaatimuksella tarkoitetaan säädöksen määritelmän mukaan unionin yksikön tai julkisen sektorin elimen asettamaa oikeudellista, organisatorista, semanttista tai teknistä velvoitetta, kieltoa, ehtoa, kriteeriä taikka rajoitetta, joka koskee yhtä tai useampaa Euroopan laajuista digitaalista julkista palvelua ja joka vaikuttaa rajat ylittävään yhteentoimivuuteen.

Jos kunnalla on olemassa olevia rajat ylittäviä palveluja, yhteentoimivuusarviointia ei tarvitse tehdä takautuvasti, vaan vasta kun näihin tehtäisiin merkittävä muutos. Yhteentoimivuusarviointia ei tarvitse tehdä, jos arviointi on sitovien vaatimusten osalta kertaalleen tehty tai jos toteutukseen käytetään EU:n tarjoamia ratkaisuja.

Säädös velvoittaa julkisen sektorin elimiä tarjoamaan yhteentoimivuudesta koulutusta henkilöstölleen, joka omaa strategista tai operatiivista vastuuta Euroopan laajuisista digitaalisista palveluista. Kunnassa tulee arvioida, mitä tällaiset vastuut ovat kunnan toimijoiden osalta ja tuleeko velvoite niiden myötä toteutettavaksi. Säädös ei kuitenkaan edellytä koulutuksen järjestämistä henkilöstölle, vaan esimerkiksi komission järjestämään aihepiirin koulutukseen osallistumisen mahdollistamista henkilöstölle. Komissiolla on velvollisuus järjestää koulutusta ja tarjottava sitä jäsenvaltioille.

3. Tekoälyjärjestelmien kehittäminen, käyttöönotto ja käyttäminen

Tekoälysäädös

Tekoälysäädöksen tarkoituksena on

1. Varmistaa, että EU:n alueella markkinoille tuotavat, käyttöönotettavat ja käytettävät tekoälyjärjestelmät eivät vaaranna ihmisten terveyttä, turvallisuutta tai perusoikeuksia.
2. Tarjota erityisesti pk-yrityksille tukea tekoälyinnovaatioiden kehittämiseen.

Tekoälysäädös tuli voimaan 1.8.2024 ja sitä aletaan soveltaa asteittain ja sen soveltaminen käynnistyy portaittain kahden vuoden siirtymäajalla.

Tekoälyjärjestelmien ja käyttötarkoitusten sääntely

Tekoälysäädös sääntelee tekoälyjärjestelmiä ja järjestelmien käyttöä niiden aiheuttamien riskien perusteella. Erittäin haitalliset tekoälyn käyttötarkoitukset kielletään ja erityisesti suuririskiseksi luokiteltaville tekoälyjärjestelmille asetetaan tiukennettuja vaatimuksia.

Säädöksessä tekoälyjärjestelmät ja käyttötarkoitukset jaetaan neljään eri riskiluokkaan: kiellettyyn, suureen, rajoittuneeseen ja vähäiseen riskiin. Yleiskäyttöisiin tekoälymalleihin, esimerkiksi suuriin kielimalleihin, kohdistuu lisäksi muun muassa avoimuutta, informointia, dokumentointia ja riskiarviointia koskevia vaatimuksia.

Tekoälysäädöksessä säädetään myös tietyistä kaikkia tekoälyjärjestelmiä koskevista vaatimuksista. Tekoälyjärjestelmiä käyttävien organisaatioiden on esimerkiksi toteutettava toimenpiteitä, joilla varmistetaan henkilöstön ja organisaation puolesta tekoälyjärjestelmien toiminnasta vastaavien henkilöiden riittävä tekoälylukutaito.

Tekoälyinnovaatioiden tukeminen

Tekoälysäädös velvoittaa kansallisia viranomaisia tarjoamaan startupeille ja pk-yrityksille vähintään yhden tekoälyn sääntelyn testiympäristön. Testiympäristö tarjoaa tekoälyjärjestelmien tarjoajille mahdollisuuden kehittää, kouluttaa, validoida ja testata innovatiivisia tekoälyjärjestelmiä ennen niiden markkinoille saatamista, käyttöönottoa tai käyttämistä.

Vaikutukset kunnille

Kunnan on oleellista tunnistaa tekoälysäädöksen määrittämä roolinsa tekoälyn arvoketjussa: Toimiiko kunta käyttämiensä tekoälyjärjestelmien kehittäjänä vai käyttöönottajana? Lisäksi kunnan on arvioitava, mihin riskiluokkaan sen käyttämä järjestelmä ja suunniteltu käyttötarkoitus kuuluu, jotta se voi toimia säädöksessä asetettujen velvoitteiden mukaisesti.

Esimerkiksi jos kyse on suuririskisestä järjestelmästä, kunnan on ennen käyttöönottoa suoritettava tekoälysäädöksen edellyttämä perusoikeusvaikutusten arviointi. Arvioinnin tulokset on ilmoitettava toimivaltaiselle viranomaiselle. Kunnassa on huolehdittava myös muun muassa siitä, että suuririskisen järjestelmän toimintaa valvovat riittävän osaavat henkilöt ja että järjestelmään syötettävät tiedot ovat asianmukaisia ja riittävän kattavia.

Erilaisten tekoälyjärjestelmien tultua markkinoille ja niistä saatavilla olevan dokumentaation lisääntyessä ja selkiytyessä kuntien on entistä helpompi tehdä hankintapäätöksiä valmiiden järjestelmien joukosta. Jos tekoälyjärjestelmää hankkii ensimmäisen kerran, markkinatuntemus ja markkinavuoropuhelun käymisen merkitys korostuvat. Kun kunta suunnittelee tekoälyjärjestelmän hankintaa, sen on riittävän aikaisessa vaiheessa huolehdittava muun muassa laissa säädettyjen erilaisten arviointien toteuttamisesta. Tekoälysäädöstä johtuvat osapuolten vastuut ja veloitteet tulee määritellä myös sopimuksissa.

Korkean riskin järjestelmien dokumentointivelvoitteet parantavat mahdollisuuksia järjestää järjestelmien käyttökoulutuksia omatoimisesti. Kuntien tulee toiminnassaan varmistaa niiden henkilöiden tekoälyosaaminen ja -ymmärrys, jotka ovat työssään tekemisissä tekoälyjärjestelmien kanssa. Toiminnan lainmukaisuuden osoittamiseksi kunnassa on hyvä ylläpitää dokumentaatiota henkilöstön kouluttamisesta.